

РІШЕННЯ

разової спеціалізованої вченої ради щодо присудження ступеня доктора філософії

Разова спеціалізована вчена рада Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка Міністерства освіти і науки України, м. Суми, ухвалила рішення щодо присудження ступеня доктора філософії Калиниченку Ярославу Олеговичу з галузі знань 02 Культура і мистецтво на підставі прилюдного захисту дисертації «Скрипкова творчість харківських композиторів XX століття: історичний та жанрово-стильовий аспекти» за спеціальністю 025 Музичне мистецтво 13 червня 2025 року.

Калиниченко Ярослав Олегович, 1995 року народження, громадянин України, освіта вища.

У 2018 році закінчив Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка і отримав повну вищу освіту зі спеціальності «Музичне мистецтво» та здобув ступінь магістра.

З листопада 2022 року і дотепер навчається в аспірантурі Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка на спеціальності 025 Музичне мистецтво.

Дисертація до захисту подається вперше.

Дисертація виконана в Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка.

Науковий керівник – **Єрмоменко Андрій Юрійович**, кандидат мистецтвознавства, доцент, завідувач кафедри музичного мистецтва, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису, який містить нові науково обґрунтовані результати проведених здобувачем досліджень, які виконують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для певної галузі знань, а саме: вперше в українському мистецтвознавстві розкрито тенденції та особливості розвитку харківського

інструментального, у тому числі скрипкового мистецтва у XVIII – XIX століттях; встановлено, що становлення харківської скрипкової школи відбулось наприкінці XIX – на початку XX століття і було пов'язано з формуванням мережі музичних освітніх закладів в місті та виконавською і педагогічною діяльністю скрипалів, які навчались у різних європейських країнах та педагогів; узагальнено стан наукового осмислення композиторського доробку харківських митців у жанрах скрипкової музики; з'ясовано, що у вітчизняному музикознавстві висвітлювались тільки деякі аспекти заявленої тематики, а окремої праці, присвяченої скрипковій музиці харківських композиторів немає; висвітлено добутки скрипкової творчості харківських композиторів XX століття; здійснено огляд доробку харківських митців першої (К. Горський, Ф. Якименко, К. Богуславський, С. Дрімцов, М. Коляда, М. Рославець, В. Костенко) та другої (В. Борисов, Д. Клебанов, Б. Яровинський, М. Кармінський, В. Губаренко, В. Золотухін, В. Бібік, А. Гайдено, В. Птушкін та ін.) половини століття; охарактеризовано розвиток сонатного (Ф. Якименко, 21 М. Рославець, М. Коляда) та концертного (В. Костенко, Д. Клебанов, В. Борисов, В. Губаренко) жанрів; визначено естетико-стильові та жанрові пріоритети скрипкової музики харківських композиторів; встановлено, що харківські композитори звертались переважно до сонатного і концертного жанрів, п'єси опановувались меншою мірою; введено до наукового обігу маловідомі твори харківських композиторів, серед яких п'єси К. Горського, сонати для скрипки та фортепіано Ф. Якименка та М. Рославця, концерти В. Костенка; уточнено наукові положення щодо історичних та жанрово-стильових особливостей скрипкової музики харківських композиторів, її тематичних, формотворчих, гармонічних та лексичних витоків; подальшого розвитку набули наукові уявлення про регіональну специфіку та жанрові пріоритети скрипкової творчості харківських митців, виконавські підходи щодо інтерпретації творів харківськими скрипалями.

Проблематику, теоретичні та практичні результати дисертаційного

дослідження Калиниченка Ярослава Олеговича викладено у 9 публікаціях, зокрема: 3 статті у фахових виданнях України, 2 – у інших виданнях, 4 праці – апробаційного характеру.

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Калиниченко Я. О. Жанри скрипкової музики у творчості харківських композиторів 1920-1930-х років. *Слобожанські мистецькі студії*. 2024. Вип. 1 (4). С. 40-45. DOI: <https://doi.org/10.32782/art/2024.1.8>

2. Калиниченко Я. О. Образна сфера скрипкових творів Миколи Коляди. *Музикознавча думка Дніпропетровщини*. 2024. Вип. 26 (1, 2024). С. 299-314. DOI: <https://doi.org/10.33287/222422>

3. Калиниченко Я. О. Скрипкова творчість харківських композиторів другої половини XX – початку XXI століття: історико-стилістичний екскурс. *Аспекти історичного музикознавства*. 2024. Вип. XXXVI (36). С. 28-40. DOI: <https://doi.org/10.34064/khnum2-3602>

Статті в інших виданнях

4. Калиниченко Я. О. І. О. Букиник та його діяльність у мистецькій культурі Слобожанщини кінця XIX століття. Ювілейна палітра 2017: до пам'ятних дат видатних українських діячів і композиторів : збірник статей та матеріалів 7 всеукр. науково-практичної конференції з міжнародною участю (7 – 8 грудня 2017 року). Суми : ФОП Цьома С. П., 2018. С. 26 – 30.

5. Калиниченко Я. О. Валентин Борисов. Спогади про юнацтво (Концерт для скрипки з оркестром). Ювілейна палітра 2018: до пам'ятних дат видатних українських діячів і композиторів : збірник статей та матеріалів II всеукр. науково-практичної конференції з міжнародною участю (6 – 7 грудня 2018 року). Суми : ФОП Цьома С. П., 2019. С. 105 – 111.

Опубліковані праці апробаційного характеру

6. Калиниченко Я. О. Музична культура Харкова як складова загальноєвропейського простору. *Художня культура і мистецька освіта: традиція та сучасність* : матеріали сьомої міжнародної науково-практичної

конференції (м. Київ, 20 – 21 листопада 2018 р.). Київ: НАКККиМ, 2018. С. 103-105.

7. Калиниченко Я. О. Регіонально-національні особливості харківської композиторської школи. Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті. *Діалог культур як чинник інтеграції* : матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції (28 лютого 2019 р., Ужгород) / [редактори-упорядники І. Зимомря, В. Ільницький, Д. Романюк, А.Сохан]. Варшава – Ужгород – Херсон : Посвіт, 2019. С. 22 – 24.

8. Kalynychenko Y. Peculiarities of formation of regional composer schools in Ukraine in the second half of the XX century. *Proceedings of the Fourth International Conference of European Academy of Science* (January 20-30, 2019, Bonn, Germany). Publisher: «EAS». P. 88 – 90.

9. Калиниченко Я. О. Скрипковий концерт харківських композиторів 80-х рр. XX-го століття на прикладі творчості Бориса Яровинського. *Світ наукових досліджень* : збірник мат-лів міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції (м. Переворськ, 20-21 червня 2023 року). Вип. 20. URL : <https://www.economy-confer.com.ua/full-article/4677/>

Кількість, обсяг і зміст праць відповідає вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії.

У дискусії взяли участь голова і члени спеціалізованої вченої ради:

1. Зав'ялова Ольга Костянтинівна, доктор мистецтвознавства, професор, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, завідувач кафедри музикознавства та культурології – рецензент.

«Я продовжую нібито наш діалог і хочу зазначити, що, дійсно, тема (скрипкова творчість), локальна така тема вона виявилася невичерпною. Ми бачимо скільки дійсно аспектів, скільки таких векторів, скільки напрямків розвитку можна ще продовжити, розвивати і аналізувати, і розкривати в рамках уже інших дисертаційних досліджень чи монографій, чи наукових

робіт. І такий широкий спектр, взятий дисертантом, він завжди небезпечно певну містить в собі, тому що може бути щось випущено, може бути щось недосказано, недовизначено. Але ж ця робота, вона, дійсно, цілісно охоплює розвиток скрипкового мистецтва Харкова і творчість харківських композиторів. Я погоджуюсь з тим, що не можна в одній роботі все охопити, все проаналізувати. Але ж це дослідження, зроблене Ярославом Калиниченко, воно може бути тою відправною точкою, тою платформою, той базою, з якої вже будуть рухатись уже подальші дослідники, подальші науковці для вивчення скрипкового мистецтва Харкова. Також це є прикладом. (Приміром: в західній Україні я навчалася і досліджувала скрипкове мистецтво Західної України). Але київська школа, чи одеська школа і творчість композиторів цих регіонів ще не набуло окремого висвітлення і дослідження. Це дуже цікаво співставити оці всі регіони, про які йшла мова в дослідженні Калиниченка, і якийсь провести компаративний аналіз: що було в Києві, що було в Харкові, що було в Одесі. Це, я думаю, що дуже цікаво і дуже перспективно. І, незважаючи на те, що в мене деякі стосовно виконавського аналізу виникли сумніви, але це все ж таки свідчить про те, що в нашому музикознавстві і, зокрема, «виконавстві» музикознавства. Воно все таки рветься вперед, і воно виходить на новий рівень, коли ми вже будемо казати про методику виконавського аналізу. І знов таки це великі перспективи. І вдало поєднана як теоретична метода аналізу творів, які вже устоялися, які мають чітку регламентацію. І, я думаю, що якраз це дослідження стане поштовхом для того, щоби була така ж регламентація, така ж метода і виконавського аналізу. І ще одним таким перспективним моментом, мені здається, що це вивчення скрипкової творчості харківських композиторів вже ХХІ століття, тому що дослідження Ярослава Калиниченка воно обмежено межами ХХ століття. І що відбувається. Уже чверть століття прожили у новому віці і що ж відбувається зараз у творчості харківських композиторів дуже цікаво знати. Тому я вважаю, що це дослідження є дуже важливим загалом для українського музикознавства. Я підтримаю цю роботу. Я вітаю дисертанта, вітаю наукового

керівника з такою успішною роботою, бажаю подальших успіхів Вам в такому широкому і перспективному дослідженні. І буду голосувати за».

Зауваження наведені в рецензії.

2. Коновалова Ірина Юріївна, доктор мистецтвознавства, доцент, завідувач кафедри теорії та історії музики, Харківська державна академія культури – опонент.

«Шановні колеги, по-перше, хочу подякувати за можливість опонувати такій цікавій, дуже своєчасній науковій роботі. Щодо її змісту, структури. Відповідно зазначено ці положення у моєму відгуку. Я би хотіла підкреслити значущість цієї роботи в багатьох аспектах: по-перше, в найголовнішому, в тому, що актуалізовано скрипковий простір харківського регіону. Простір, який заслуговує на особливу увагу і в аспекті композиторської творчості, розгорнутої яскравими іменами митців першої та другої половини, та представлені в історичній ретроспективі. А також в аспекті виконавської творчості. Дуже виразно проартикульовано в цій роботі виконавська діяльність яскравих представників харківського скрипково-виконавського мистецтва, зокрема, уособленого постатями Ліщинського та Шаповалова, з якими мені особисто довелося спілкуватись. Це, дійсно, видатні українські виконавці, доробок яких заслуговує також окремого висвітлення. Також в цій роботі сфокусовані дуже важливі для сучасної музикології аспекти, які поєднують і творчі композиторські аспекти авторепрезентативні та виконавські, єднаючи в єдину таку дослідницьку модель і авторські, і творчо-інтерпретаторські аспекти. І, дійсно, як підкреслювала Ольга Костянтинівна, важливим є доведення певного алгоритму аналітики щодо процесу виконавства, який є завжди авторським і, дійсно, кожний виконавець, який долучається до процесу саме виконавської аналітики мистецьких творів, він втілює свої індивідуальні прагнення, бачення, інтерпретативні механізми. І ми бажаємо нашому дисертанту, щоби він для себе сформулював і залишив для науки такі спостереження відповідно з власного досвіду. Ще хочеться окремо

підкреслити, що сам дисертант є представником харківської скрипково-виконавської школи, і є діючим музикантом безпосередньо ознайомленим і з процесами скрипкової освіти, і з сучасним виконавським досвідом харківського музичного простору, і з тими напрацюваннями в композиторській сфері, до яких він звертається. Третя складова дуже важлива цієї дисертації – є звернення до питань сучасної регіоналістики, яка набуває дуже активного розвитку останніми роками. І цей плідний напрям засвідчено працями різних науковців, різні генерації, які висвітлюють, і сфери музичного мистецтва (скрипкову, віолончельну, вокально-хорову та інші музичні сфери) різних регіонів України. Регіоналістика сьогодні набуває статусу окремого наукового дискурсу в сучасній музикології, тому ця робота ще раз підтверджує і на матеріалі харківського скрипкового професіоналізму, харківської скрипкової творчості та виконавства, збагачує простір регіоналістики новими ракурсами і фокусами розгляду. В четвертих, що висловлює мою позитивну оцінку і є твердженням плідності здійсненого доробку, є те, що в роботі проведена на основі мистецько-культурологічного і музикознавчого типів аналізу, наскрізна лінія, яка веде пошук від історії до сучасності. Тобто відбувається такий зв'язок минулого та сьогодення, де висвітлюється саме детермінанти формування скрипкової традиції на Харківщині, скрипкового професіоналізму. Традиції Харківщини дуже плідно вплинули і на інші виконавські школи в Україні, зокрема скрипкові школи. Адже Харків є важливим культурним центром, центром університетської освіти, що дуже плідно і яскраво висвітлено в роботі Ярослава Калиниченка. Тому цей вектор від історії до сучасності, який докладно і переконливо висвітленим є, також дуже плідний. В якості висновку я би хотіла зазначити, що у цій кваліфікаційній роботі концентрується увага на вивченні скрипкової творчості харківських композиторів, що позиціонується як цілісний феномен та водночас складова формування національного музичного професіоналізму, чинник збагачення української музичної культури. Домінантового значення набуває осягнення історичних, теоретичних, творчих, виконавських аспектів

буття скрипкової школи значущих організацій мистецького простору Харківщини та України в хронотопії від XVIII до майже сьогодення. Такий означений фокус розгляду резонує із сучасними пошуками музикологічної думки та відбиває її провідні дослідницькі вектори в аспекті розкриття специфіки кореляції: регіональна- національна, значимості творчого досвіду минулого-сьогодення, шляхом реконструкції процесів становлення і розвитку скрипкового, і ширше – композиторського професіоналізму в культурному континіумі Харківщини та визначення аксиологічної ролі регіонального мистецького доробку в національному мистецько-культурному вимірі. Я буду підтримувати цю роботу і буду голосувати, безумовно, за присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності Музичне мистецтво».

Зауваження наведені у відгуку офіційного опонента.

3. Мельник Алла Олексіївна, кандидат мистецтвознавства, доцент, завідувач кафедри оркестрових струнних інструментів, Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського – опонент.

«Шановна вчена рада, перед нами підсумок великої ретельної роботи. Пошукувач підняв цілий пласт музичної спадщини композиторів харківської школи, чия скрипкова творчість, дійсно, мало вивчена в вітчизняному музикознавстві. Великим плюсом дослідження є його практична значущість, адже віднайдені паном Ярославом твори слід включати у виконавський репертуар. Нещодавно у Харківському національному університеті мистецтв імені Котляревського відбувся концерт викладачів кафедри загального та спеціалізованого фортепіано сумісно з викладачами кафедри оркестрових струнних інструментів. Я з особливою увагою послухала романс Федора Якименка для альта з фортепіано у виконанні нашого викладача Удовиченка М. М.. Знаєте, це надзвичайно красива музика достойна того, щоб її виконували. І я впевнена, що і інші опуси, що опинилися у колі дослідницького інтересу пана Ярослава, також заслуговують на увагу виконавців. Я хочу привітати Ярослава Олеговича з такою цікавою і головне потрібною,

особливо, мені здається, потрібною виконавцям роботою. Буду голосувати за».

Зауваження наведені у відгуку офіційного опонента.

4. Беренбейн Інеса Самійлівна, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри інструментально-виконавської майстерності, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка – опонент.

«Насправді я хочу подякувати Ярославу Олеговичу, його керівникові за здійснення такого капітального проекту в музикознавстві. Тому що підняти такий величезний об'єм культурної спадщини, систематизувати, узагальнити в стилізовому, естетичному аспекті. А з перспективами по суті окремих досліджень по кожному положенню і по кожному розділу. Це, дійсно, такий мистецтвознавчий подвиг особливо в тих умовах, в яких це дослідження проводилось. Тут просто найкращі побажання і подяка за те, що це було написано, досліджено і це здійснилося. Нарешті відбувся захист. Вважаю, що він вже відбувся, тому що не оцінити це не можна. Дуже, на мій погляд, цінним є акцентування уваги саме на феноменологічному ракурсі дослідження харківського регіону скрипкової школи, скрипкової педагогіки і композиторської школи Харківщини. Особливий ракурс – оцей персонологічний підхід як до авторських стилів композиторських і виконавських, так і цілком до авторського стилю взагалі харківської скрипкової школи в її історичній перспективі. Він дуже цікавий. Він, дійсно, заслуговує продовження. Дякую за той імпульс, який надає дисертант. Це таке невеличке побажання, оскільки автор дисертації є професійним скрипалем. Дуже важливо ті твори, які були не затребувані раніше, вводити в виконавську практику і формувати виконавську традицію. Я думаю, що ця дисертація буде таким важливим кроком, поштовхом, дійсно до формування виконавської традиції творів харківської скрипково-композиторської школи. Безумовно, я підтримаю цю роботу і я буду голосувати за присудження ступеня доктора філософії Ярославу Олеговичу Калиниченку».

Зауваження наведені у відгуку офіційного опонента.

5. Стахевич Олександр Григорович, доктор мистецтвознавства, професор, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, професор кафедри музикознавства та культурології – голова.

«Шановні колеги, дозвольте і мені висловити деякі констатації, що є обов'язковими для нашої оцінки якості. Так як було вже багато сказано, то я, підсумовуючи і узагальнюючи процес захисту дисертації, можу констатувати наступне, що автор виявляє певні закономірності розвитку композиторської творчості та виконавства музичного мистецтва Харкова. І подає Харків як регіональний центр музичного мистецтва України. Тут хотів би згадати широкий (30 з лишнім) питання регіональності музичного мистецтва у мене стояла в певних колах в Києві. І тоді мені заперечили щодо регіонального такого поділу мистецтва України. А зараз, як ми бачимо, чому я на це звернув увагу (на свої спогади), тому що сьогодні було у Ярослава Олеговича у вступі, і я в дисертації на другій сторінці прочитав таке (я вам зараз процитую): «...перебуваючи в XX столітті в єдиному культурному просторі, композиторські школи (що мені тоді заперечили), що історично сформувались в Україні (київська, львівська, одеська, харківська) не утворили єдиного цілісного феномену, зберігши кожна свої особливості та регіональність, стильові права». Для мене це було знаєте як масло на серце, оця фраза, висказана на початку цієї дисертації. Нині, як ми бачимо, регіональна проблематика постає вагомою проблемою в контексті музичного мистецтва України. В цьому сенсі дисертація відкриває нові і маловідомі нині персоналії композиторів. Це вагомий внесок в українське мистецтвознавство і музикознавство. Аналітичний матеріал праці доповнюється нотними прикладами, що підвищує цінність та новизну дисертації. За змістом і структурою дисертація відповідає вимогам МОН, що пред'являється для таких наукових праць. Тому я також захист підтримую і буду голосувати за».

Зауважень немає.

Результати відкритого голосування:

«За» - 5 членів ради,

«Проти» - немає,

«Утрималися» - немає

На підставі результатів відкритого голосування спеціалізована вчена рада присуджує Калиниченку Ярославу Олеговичу ступінь доктора філософії з галузі знань 02 Культура і мистецтво за спеціальністю 025 Музичне мистецтво.

Голова спеціалізованої вченої ради

доктор мистецтвознавства,

професор

Олександр Стахевич

Олександр СТАХЕВИЧ